

אורות הטהרה

קבוצת מאמרים ואגרות

בענייני צניעות וטהרת המשפחה

מ א ת

הרב ר' אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

פסוקים מהתורה בענייני נדה

ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה: (ויקרא יח יט); ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגו' ונכרתו שניהם מקרב עמם: (שם כ יח); ואשה כי תהיה זבה דם יהיה זבה בבשרה, שבעת ימים תהיה בנדתה... (שם טו יט); והזרתם את בני ישראל מטומאתם ולא ימותו בטומאתם בטמאם את משכני אשר בתוכם: (שם שם לא); ושמרתם את כל חקתי ואת כל משפטי ועשייתם אתם ולא תקיא אתכם הארץ אשר אני מביא אתכם שמה לשבת בה: (שם, כ כב); ולא תלכו בחקת הגוי אשר אני משלח מפניכם כי את כל אלה עשו ואקץ בם: (שם שם כ"ג).

ברית

א. שורש ברית וכריתות ברית במובן המוסרי הוא, שהענין החיובי ואידיאלי, הנובע מתמצית המוסר היותר געלה וגשגב יהיה מוטבע עמוק וחזק בכל טבע הלב והנפש, עד שלא יצטרך לא זירו ולא חזוק ולא סייג לשמירתו, כי אם יהיה מוחש וקבוע, כמו שטבועה למשל, בכל אדם ישר מניעת רציחה וכדומה מן השלילות הרעות שכבר הספיק כח המוסר הכללי לקלטן יפה. בהיות האדם במצב כזה בכל עילוויו הוא שש ושמח בשם ה' ובוטח תמיד בתסדו. פגם הברית מחליש את כח הטבעיות שבמוסר, על כן הוא מוליד הרדה ורפיון בעומק הנפש, והחרדה הפנימית באה מפני העלילות לסור מדרך הטוב, וצריך תמיד שמירה והתחזקות שכלית ועיונית. אמנם ע"י התגברות תשובה עליונה מאהבה חוזר גם הקלקול הזה לטובה, כי תחת שהי' עושה דברים רבים בכח הטבע שאינו מושכל, יעשה עכשיו ע"י הכח המושכל¹. וכשיקבל אז לטובה ובשמחה ג"כ את מעוט הרגשתו את התענוג הראוי לבא מדרך הטוב ומעבודת ה' בכלל, וגם את הפחדים והמרורות הבאים לרגלי התגברותו ללכת בדרך ישרה, — שאם לא היתה מדת הברית רפויה אצלו היה כבר עושה הכל בבטחון ובשמחת לב, — בזה הוא מקנה לעצמו הרגל פנימי לעשות את הטוב בשביל עצם הטוב האמיתי, דהיינו הפץ השם יתברך². ביחוד ראוי אז להיות קורת-רוח מצטירת בכל מצות וכל ענין של עבודה וכל מדה טובה, שמצד הרגש העצמי שבו איננו מכיר אותה לגמרי בהדרה המלא, באופן שתמשכהו נפשו לה. ואע"פ שמצד פרטיותו איננו מרגיש התעלותו המוסרית, ע"י מעשה-טוב ולמוד זה וכדומה, אבל בצירוף החשבון הכללי, בכללות כנס"י ודאי שכל הכשר רוחני ומוסרי וכל צד של קרבת ה' מכריע לטובה. ובכלל משקל הרוחניות ודאי חסר הוא בעולם, ע"י ריבוי המון השקועים בחמריות, על כן אע"פ שלפעמים מתוך שמצד פרטיותו פנה כבר במדה הגונה לרוחניות, ואולי כבר נחלשה חומריותו עי"ה, ואיננו מרגיש כראוי את הרגש הנעים שצריכה הקדושה לפעול על לב ההולך בדרכיה, אבל בהצטרף משקל הרוחניות שלו לאוצר הכלל ימצא המקום של יבושת לח אצילות הקדושה וירטיבהו בהשפעתו, או ישא פריה האמתי, וראוי לו לשמח בזה. "עושין מאהבה ושמחים ביסורים עליהם הכתוב אומר ואהביו כצאת השמש בגבורתו"³.

ב. מי שבריתו שלם יכול להתרחב בארחות-חיים ג"כ בחמריות מרובה, מבלי שתבלבל אותו מתוך כך מחשבה מטרדת, אומנם לפי ערך פגם הברית כן יהיה קשה לו, גם בעת התחלת תשובתו, להיות עסוק בעניני חמריות, ואפילו לתכלית טוב, כי על דבר קטן יבלבל רעיונו. על כן התיקון האמתי בזה הוא להיות עסוק בעמקי חכמה ודעת אלהים, דהיינו עמקי דברי הגדה, שמתוך כך הוא מכיר את מי שאמר

- 1 עי' אורות התשובה פרק א.
- 2 עי' מוסר אביך פ ב ד.
- 3 שופטים ה, לא; שבת פח:

והיה העולם⁴. ומתוך גודל שפע הדעת, שיחול עליו תמיד, יוכל ג"כ לצאת לפעמים מעיוניו ולעסוק בענינים מעשיים וצרכים חמריים, הכל לפי ערך תקון תשובתו.

ג. פגם הברית, ע"י השחתתו המעשית ביסוד המוסר והשכל היותר געלה, יסוד חיי העולם, חיי העתיד, פועל הוא באדם החשכה פנימית, שאי אפשר לו עוד להכיר לאמתתו כל ערך של כל ענין נחמד וקשר אמתי אל כל ענין תכליתי מוסרי, שהם כולם ענפים מהמוסר היסודי המחוקק למטרת חיי העולם של העתיד היותר גדול. על כן כל ציורי המוסר הם בו ברפיון וצרכים סעד גדול, וגם כל דבר קל מפריע לו ממהלך שלמותו. אבל אחרי ההתגברות בתשובה מאהבת ה', עם העיון באגדה, שמתוך כך אז האדם מכיר את מי שאמר והיה העולם⁵, מאיר עליו כח יסוד הטוב. אז הוא מתעלה מתחלה ע"י עצם נקודת האמונה, אע"פ שאינו מרגיש בבירור ציור פנימי, ואח"כ משתלם בו ג"כ האור הפנימי, והריחוק עצמו נעשה קירוב, שמתוך שאור הצדק המורגל אינו פועל עליו כבר להחיותו מוצא הוא בעצמו עו צמאון את הציורים למעלה יותר עליונה, ונמצא שהודוונות מתהפכים לזכיות⁶.

לצניעות ולטהרה בישראל

"העו והענוה — לחי' עולמים". ו"במקום גדולתו וגבורתו שם אתה מוצא ענותנותו". אותן מדות, אשר בצמצום מדתה וקטנות ערכה של הבחינה האנושית הן מנוגדות וסותרות זו לזו, הנה במרחב מדתה וגדלות ערכה של הבחינה האלהית הן מתאימות יחד. הענוה, אשר בשטחיותה של מדתה הקטנה היא כאלו מזדהה עם חולשת-כח ורפיון מציאות. הנה באמתתה של מדתה הגדולה היא מזדהה דוקא עם הגבורה והעו.

תכונתם המיוחדת של ישראל היא הדבקות הנפשית בד' אלהים-חיים ומלך-עולם — מתוך דעת-אמת ובר-אמונה של שיכות פנימית עצמית. "הדבקים בד' אלהיכם חיים כלכם היום", "עם יודעי אלהיו" "מאמינים-בני-מאמינים". הדבקות הזאת מתפרשת למעשה בתור דבקות-במדותיו ותליכה-בדרכיו, אף היא מתחילה "מה הוא רחום וחנון אף אתה היה כן". ומסימת "מה הוא צדיק וקדוש, אף אתה היה כן". הדבקות האמתית נקבעת בדוגמתה של הקדושה העליונה "קדושים תהיו כי קדוש אני ד' אלהיכם". תואר הקדושה הוא הקיום המלא והמשוכלל של המציאות, "קדוש לעולם קיים — אף צדיקים לעולם קיימים". מתגלית היא ב"נשיאת ראש וזקיפת קומה" (אור-החיים פ' תשא, ופ' נצבים, תקוני-זהר, תקון חמישי בהגר"א), לפיכך האדם מתואר בה "הגוף הקדוש" (ירושלמי, ברכות פ"ג, ה"ד), וגם כל עניני הגוף והחומר מקודשים מתוכה (מסלת-ישרים, פ' כו, אורות הקדש, עמ' שי"א, אורות התחיה פ' טז, לג) — ובאמת מקבלים הם דוקא מתוכה את אמתת מציאותם ומלא תקפם, את שלמות הויתם וגדל פעילותם.

וכן הטהרה, המכשירה ומבססת את הקדושה, היא שיכת לתכונת עצמיותם של

ישראל. כמו שברית-הקדש החתומה בכשרנו קובעת והות מהותם של ישראל, וכל ישראל נקראו מולים (נדרים פ"ג, מ"א), כן שלילת הברית מזדהה עם הטומאה, "ערל וטמא" (ישעיה נב) "ערל כטמא" (חגיגה ד) והפורש מן הערלה כפורש מן הטומאה (פסחים פ"ה מ"ח), בנגוד לזהותה של המתות הזאת. ולפיכך הצניעות המתגלית גם בדמותו החיצונית של גוף האדם וגם בתלבשת בגדיו, המקשרת עם הטהרה, הרי היא כמוה שיכת לתכונת אפים של ישראל. "מצוינים — בלבושיהם" (כלבו, הגדה של פסח) ו"תרבות יהדות" של צניעות מיחדת להם גם ב"ערקחא דמסאנא" ומחיבת מסירת-נפש עליה בשעת גזרת שמד (סנהדרין עד; הגהות מימגיות להלכות יסודי התורה, פרק ה), חזון ישעיה "על יהודה וירושלים" על תלבשת בנות ציון — נמשך מתוך דרישת התרבות העצמית בנגוד לספוק תרבות "ילדי נכר", מתוך הדרישה המקורית "לתורה ולתעודה" (ישעיה ב, וג ד וה).

הצניעות והטהרה במובנן המוקטן והמצומצם, נראות כאלו בנגוד לשכלול המציאות במלא החסן והתקף, העז והגבורה, לעומת-זה במובנן הגדול והשלם, הנה הן דוקא כמו שהן בסיסי הקדשה והמציאות השלמה והקימת, כן הן הן בסיסי החסן והתקף, הגבורה והחיל. כמו שהקדושה ויסודותיה, הדבקות והאמונה, הן הן מקורות הגבורה והחיל, כן הצניעות והטהרה המכשירות לה והשיכות לת. ט ה ר ת ו של מחנה ישראל היא מגלה את קדושת-עזו ופלא-גבורתו, כמו שזכירתו את ד' אלהיו, הנותן לו כח לעשות חיל, היא המגלה את אמתת תודעתו של כחו ועצם ידו העושה לו את החיל הזה; היא המגלה את הופעתם של גבורי יהודה בכל הדר גאונם ותקיפי ישראל בכל תפארת נצחם. ביסודו של מנתל-הקדש הצבורי, בפרשת מתן התורה, הגדרו — בחזון העליון "מכל העם" — המעמדים לכך בתור "יראי-אלהים — אנשי-חיל", אשר דוקא מתוך שהם יראי-אלהים הם אנשי-חיל ומתוך שהם אנשי-חיל הם יראי-אלהים; כמו שמתוך שהם אנשי-אמת הם שונאי-בצע ומתוך שהם שונאי-בצע הם אנשי אמת, וכן בכל עקרה של תכונת אפים של ישראל, בכללותם ובפרטותם, שלעצמות מהותם בדגמה-של-מעלה היא העונה, המעט מכל העמים — שממעטים עצמכם לפני" (חולין, פט:) — ומתוך כך, עם קביעות סימני מדותיהם בישנים ורחמנים בתור זרעו של אברהם-אבינו (יבמות, עט, ביצה, כה:).

בתקופת תחיתנו תהליך גאולתנו ופדות נפשנו, במעבר העליה ממדברות העמים וסבלות על הגויים, אשר במחשכים גלגלנו בהם כמתי-עולם, אל ישוב ארץ-החמדה והחיים, מורשת הקדומים ומשגב-חרות-עולם, הולכת ומתגלית שאיפת הגבורה והעז, החיל והחסן של הבראת החיים הישראליים ושכלולם. מתוך כך תסבכת הקשי בקליטת אור הנעם של הצניעות והטהרה האפיניות לישראל בכל תפארתו. — מתוך האחיזה כאויר העמים וגוש עפרותיהם והמשך התפישה אותן בצמצום מובנן, שכאלו מחיב את דכאונו של האדם מישראל ואת כפיפות קוממותו ומנגד אל רוממות תקומתו ואל גדלת תופעתו של התקדשות ימיו כקדם. לפיכך הצורך והחיוב של גילוי אור אמתתן של הצדקות והקדושה, הצניעות והטהרה הישראליות, בכל מלא

גדלן של שיכותן לעצמיות הויתה וטבעיותה של האישיות והצבוריות הישראלית אשר אך ממנה לה העז והחיל, הגבורה והקוממיות. תתקומם באחרית ימינו אלה הטהרה והצניעות הישראלית, בכל חסן־משמרתה ודקדוק־אחריותה אשר בבריאות־התודעה, של רציפות הדורות וקדשת חיי עולם הנטועים בתוכנו — היא תגלה את פרצופו השלם, האישי והצבורי, של ישראל הנגאל, הקם וחי בארץ נחלתו, את שגב עזו ואת אמתת גבורתו וענות צדקו. והיה אמונת עתינו חסן ישועת וחכמת ודעת, יראת ד' היא אוצרו. ויראת ד' היא תתהלל בחן וביפי ובחיל ובכח ובחזק ובאמץ. באלהים נעשה חיל והוא יבוס צרינו. בשם אלהינו נדגל ונרגנה בישועתו. וגברתים בד' ובשמו יתהלכו.

למלאת השלשים בהעלות מעלינו עטרת־התפארת אמא מורתי הרבנית הצדקנית הכ"מ כפקודת רבון כל הנשמות ואדון כל המעשים ברוך השם, יעלו ויזכרו הדברים הללו.

כי צפית הישועה, הראיה את מהלך התקומה והגאולה של ישראל, בשמחת כל מדרגה של המהלך הזה והרגשת כל חבליו ומכאוביו, היתה ממלאה את מרת אמא הכ"מ — עם הדאגה והחרדה, השאיפה והטפול, לקיום הטהרה והצניעות בישראל, ככל משמרת התורה והמצוה ובטחון־אחריותה לבנין בית־חיי בדבר ד'.

התחדשות הופעתם זאת של דברי אאמר"ר הרב זצ"ל בארבעת הכתובים הללו, המלמדים זה על זה, לקיום ושכלול של הטהרה והצניעות בישראל, בפרק זה של הסתלקות עזרתו זצ"ל, יש בה ענין להעמדת ערכה של עזרה זו במרחב ההדרכה וההשפעה הקבועה וקימת לעם־ד' ונחלחו ממקור־הקדש של אמתת החורה והארת־גאלתה. דברים אלה שנצטערה עליהם אותה צדקנית ו"ל — יוסיפו, יגלו, באמוץ בצרונם, את בחינת גדל הזכות יותר מאשר בחיי־החלד, יוסיפו, ירוממו בכח זה את אור־הטהר ועז הקדש אשר לתקומת ישראל, ככל מצות מלכו העליון חי־העולמים, ויכשירונו להופעת כל תנחומותיו בשלמות גאולתנו כלה בהתחדשות כל ימינו ושנותינו כקדם בתשובת אמת וכל אורו הגדול על ציון וירושלים וכל מקראיהן.

צבי־יהודה הכהן קוק

ירושלים, עיקר'ת, אדר, תשי"א.

חיי הקדושה

כיצד היא הקדושה, מאירים את הדעת בבירור ההכרות היותר טהורות ועליונות, מתוך מילוי האורה של ההכרה בא החפץ הקבוע להיות תמיד שרוי בספירה כזאת שחיי הרוח העליונים שולטים שם. מתוך התגברותה של ההכרה, המכה גלים בתהום החפץ, מתפתחים רשמי הענוגים העליונים, הקישור הנפשי לצורה של חיים רוממים הולך ומתחזק, עד שמרכז החיים הולך ונקבע במרומים הללו. חושי הבשר הולכים ומתעדנים, וכל המשך הגאווה שלהם מתמוג בתופעה של אצילות קודש, עד ששלהבת החיים ועירותם נעשה כולו־קדוש ונשגב.

תחיים הרגילים אינם מתכטלים מתכונתם, השיג והשיח האנושי הרגיל, חיי הגוף היחיד, וחיי החברה, הגמוס והכבוד, אינם מתשטשים, אבל הם עולים במעלה אידיאלית.

מהות החיים מתרוממת, מגמתם מתקדשת. הרצון לטוב עליון, כללי ומקיף. ועם זה גם פרטי וחודר, הולך ומתבטא בביטוי חי בהגלמה המעשית. הגודל של החיים האלהיים, חיי הקודש שבמציאות, חיי הנשמות, המלאכים, החיים הצורתיים, שהחיד ה'יזש' ותפארת הגבורה, המרופדת בצדק ואמת, רקומים בהם, הולכים ומשתלמים, והאדם כולו געשה בכל הרגשותיו, מחשבותיו, רצונותיו וחפציו, מדותיו תאוותיו, הרהוריו, וחזיונות דמיונו, כולו מלא שרשים איתנים, שיונקים מכל ההויה הטבעית ושלמעלה מן הטבע, שמתמימים את החיים המוגבלים עם החיים שלמעלה מכל גבול, שעושים תמיד את האדם היחיד לכח מרכז את הכל, בלהט אידיאל קבוע, רם עד אין קץ, וחובק את כל, עד בלי אבד גם ניצוץ קל.

יזש אלהי, ואמת שמימית נצחית, ומוסר אנושי, ודרכי שלום נועם, מתלכדים יחד, ומעלה אחר מעלה באה ההכרה של חפץ ד' בעולמו, של אידיאל היצירה הכללית, עד לידי התגלות של מקור למגמה, הנאותה לפי גדלה לקשרה בקשר של מבטא הרצון שאנו כבר באים למצב של חופש כזה, ליחש אותו לאלקי מרום, יוצר כל, שאין חקר לגדולתו.

ותואר הגדול מתמלא מפגימותיו, והולך ומרוה נחת את האדם, המלא אלקי בכל חייו, ואת כל היקום העומד ברוח חכמת אלקים חיים.

אגרת הטהרה אל אחינו היקרים יושבי ארץ הקדש וכל התפוצות

מאת

הרב ר' אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

מתוך האהבה הגדולה, שאהבתי אתכם מתוכיותה של עומק נשמת, אני מוצא בנפשי עוז להגיד לכם דברי במכתבי זה.

צנועה וקדושה היא היהדות, ומתוך כך דוקא אינה לא פחדנית ולא בישנית, היא יודעת עת לחשות ויודעת עת לדבר, יודעת לשמור על הטעם ועל הנימוס, ויודעת גם להתרומם לפעמים על הצד ההסכמי שבהם.

ועל יסוד זה הגני מרשה את עצמי לדבר באזניכם, אחינו ואחיותינו, דברים כאלה, שאיני חושש אם יהיו לאיזה מספר של אנשים קשים לשמוע, בטוח אני שהנשמה הישראלית תרגיש בחמימות-לבה את היופי ואת הנשגב, הספון בהתענינות בדבר הקדוש הזה, שאני מרהיב-עוז לדבר אותו לפניכם, ברגש-הכבוד היותר עמוק הקבוע בלבבי אל מעלת כבודכם.

יודע אני את החפץ הכביר הטמון בנשמת עמנו לראות את תחיתנו הלאומית ההולכת מתקרבת אלינו, בכל כליל-הודה, בכל תמותה, בכל שלמותה, בכל זהרה והדרה, ובשביל כך הננו דורשים שלא תהיה תחית-עם זו פגומה בשום צד ובשום פנה.

אנו חפצים לראותה מתרוממת בגאון ומרוממת בהדר גודל עוזה את כל השדרות אשר לגוי כלו, מבחוץ ומבית פנימה.

ובשביל-כך, כשאני רואה שבעצם התחיה הלאומית הוד-הקודש מועם בערך מערכי-החיים, אני מתאנח בלבבי, וכשאני מקשיב הד-קול של חשבון-הנפש, של הבעה חיה של תשובה, של הגברה רוחנית קדושה, הבאה מתוך זרמי התחיה, הרי רוחי שב וחי. והנני מרגיש עוצם ועוז, גודל ורוממות, והתחיה נצבת או לפני ביפעת-תפארתה וזיו-כבודה, ולשמחת-לבבי זרויפי תשובה מרנינה הולכים הם ומתרגשים מתוך השדרות הצעירות והרעננות.

"תשובה" — מלה זו היא הגואלת והיא תגאל אותנו. ומכלל התשובה היא בודאי הטבעתה במטבע הלאומית שלנו, במסורת הקודש שלנו, בדבר ה' אשר נגלה לנו, ואשר בו אנו מגשימים את חיי דורותינו.

פרטים רבים ישנם שנהיה צריכים להזכירם כפעם בפעם בתור הופעות מחויבות מתוך הארת התשובה החיה המשכלת, המוכרחת לבוא מתוך זהרה של תחיתנו הלאומית, הבאה ושוטפת עלינו בשפע זריחת קרני אורה.

ותשובתנו תשובה של חיים היא, תשובה של דעה. מחשבה רגש, רעיון ומעשה. ועתה הנני מלא חופש לקחת דברי אתכם על דבר טהרת-החיים, בחיינו פה, בארץ התחיה, בתקופת הגאולה והפדות, ואני דורש מכם אחינו ואחיותינו, את הטהרה המעשית בחיים, במלואה כטהרת התורה.

קדשו את החיים, בקדושת ישראל המנוחלת מדורות-עולמים, בקדושת התורה והמסורת האיתנה.

ה ט ב י ל ה ה כ ש ר ה, בטהרת-הבית, טהרת בנות-ישראל, במקוה כשרה בשמירת הטורה, סוד הקיום והפאר של נשמות דורות.

שמרו נא אחי ואחיותי, שמרו את הוד נשמתכם, שמרו את קדושת העם, את קדושת החיים וקדושת הדורות.

אל תהי קלה מצוה זו בעיניכם, אחים חביבים ואחיות חביבות.

אל תשלו את נפשותיכם בשום שקר מוסכם מיחידים או מרבים.

אל תחשבו למצוא תמורת הטהרה התורית שבמקוה הכשרה כדת-תורתנו-

הקדושה, — בשום טהרה של חול, בשום רחיצה טבעית.

כל האמבטאות היותר מגוהצות, פסולות הנה ולא יטהרו את הטהרה, שקדושת

ישראל דורשת. הטהרה שעמדה ושתעמוד לישראל, לדורות-עולמים, היא רק

הטהרה, אשר בדבר ה' נותן התורה לעמו ישראל בקדושתו היא נמצאת. נוראה

ואיומה היא שגיאה זו, נורא ואיום הוא העון הנכתם הזה. דורות הוא מזהם, יפעת-

החיים הוא מחשיך.

אל תשגו לחשוב את דבר-ה' למצות אנשים מלומדה, דבר ה' חי וקיים הוא לעד, ולא יחליף האל ולא ימיר דתו, ונצח ישראל לא ישקר, ודבריו חיים וקיימים לעד. שמרו את טהרת-הקדש בחיי-המשפחה, התייחסו אל טהרת-החיים באותו כבוד-הראש ואותה יראת-הכבוד, הראויים לאבן-הפנה, של יסוד הדורות, ושל קוממיות האומה, של הארת גשמתה ושל שמירת צביונה. השמרו מכריחת הגפש, השמרו מזוהמת המות! שובו לדבר ה', לפקודיו הישרים, ולעדותיו אשר נאמנו מאד.

שמרו משמרת הטהרה בנות עמי, דקדקו בכל דבר ספק, לשאול ברגש-כבוד, ובצניעות הישראלית האופינית, לרבנים יודעי דעת תורת חיינו, כמעשי אמותיכן הקדושות, אשר הנחילו לכן, את הלב הישראלי לב הזהב, הזך והטהור, החי לעד, המנצח את כל הקמים עליו בעוז-גבורתו, כמעשה אלה הנשמות הזכות עשו, והחיו את העם, העומד להיגאל גאולה שלמה ולהבנות על ארצו.

שמרו את הטהרה ואת הטבילה הכשרה. ואור שמחה וחיים, יופיע על כל מצעדי תחיתנו והיינו לברכה בארץ-חמדה, ולמשוש דור דורים בבנין עמנו, על אדמת-קדשו.

שמעו לדברי אהבכם הנאמן הנושא לכם ברכה עד בלי די, ממכון בית חיינו, מהר הקודש ירושלים.

עבדכם ואחיכם המסור לכם בכל לב
הק' אברהם יצחק הכהן קוק

אל בנות ציון

אחיותינו הכבודות, בנות ציון,

היו ברכה לעד

אחיות יקרות,

כבודכן הגדול בעיני, ובעיני כל ישראל, בתור בנות עמנו הגדול, אשר זכיתן לבוא לארץ חמדתנו, מקום מחמד עינינו, ולהשתתף במפעלי חייכן בבנין עמנו וארצנו הקדושה, ההולך ומתפתח בישע צור ישראל וגואלו — הכבוד הזה הוא בעצמו מביא אותי להעיר את רוחכן הטובה, לשאת את נס המחאה והמרד נגד מנהג חסר-טעם אשר חדר בשדרות הנמוכות של בנות ההמון בארצות שונות, ביחוד אחרי המלחמה הנוראה, אשר האנושות אבדה על-ידיה הרבה מאד מנכסיה הרוחניים, ואוצרות מוסרה נתלדלו. בתוך מערכה של חיים ירודים, חסרי בסיס נפשי, חדר המנהג הגרוע של התלבשת החדישה בפריצות שובבה, מודה כזאת, שרב טובי האנושות חורקים עליה שן, ופניהם מאדימות מזעם ובשת. וכמו הרבה

מנהגים רעים וחטאים, שהחברה התרבותית שלנו נתקלת בהם, מתוך חלשה ואסיסת כח של חיים מוסריים רעננים, שלדאבון לבבו דור בנינו ובנותינו, השוכחים את הוד נפשם ואת תפארת עמם, נעשים מהראשונים לתקלה, וכנסת ישראל כלה סובלת מזה הרבה מאד חלי וקצף, שנאה ובזיון, כן גם המנהג המכוער הזה, של התלבושת החשופה, הולך הוא ומתפשט כארס, ועולה מן השדרות הירודות גם לידי השדרות העליונות והכבודות, למעט את יקר כבודן.

וכאשר המנהג המקלקל הזה, מצד מדת דין תורתנו הקדושה, ומסורותינו הנעלות בויו יקרת מוסרן, הוא אסור איסור חמור, ומצד המוסר האנושי הוא תועבה ומפלצת, הנבי מקוה שאף-על-פי שלקינו גם פה בארצנו הקדושה — שצריכים חיינו בודאי להיות טהורים ונעלים, עומדים למופת ולסמל לשאר אחינו שבויי-הרוח השקועים במעמקי הגולה. — במכת-המדינה הגלותית, ותחקוי הקופי של המנהג השפל הזה, בכל זאת תאמצני תקותי, לפי שאר-הרוח ויתרון-הכבוד הנפשי, החופף על כל גפש מישראל, אשר באה להסתופף בצל צח של ארץ חמדתנו, כי מהרה יפוג השכרון הזה, ואתן, בנות ישראל שבארץ-ישראל, היה תהיינה בנות-החיל הלוחמות על טהרת מוסרנו, ובגעל-נפש תשליכו מהרה את המודה הפרועה הזאת, וכטהרת בשמתכן ככה יטהרו ארחות חייכן, והליכותיכן בתלבשת תהיינה הליכות עולמנו, עולמו של ישראל הפנימי, הנובעות ממעין תורתנו הקדושה, חיינו וארך ימינו לעד.

גדרו, אחיות טהורות, את הפרצה הזאת, והסירו את הנגע המודרני הזה מארצנו הקדושה, מערינו וממושבותינו ומכל קבוצותינו הקדושות כולן לד', אור ישראל ולעמו.

ותחברכו בארך ימים וחיים טובים ורעננים, בדורות ישרים אשר יציצו ויפרחו לתפארה על הרי ישראל ויהודה,
כעתירת אחיכן הנאמן

הק' אברתם-יצחק הכהן קוק

אגרת הטהרה השנית

מאת הרב זצ"ל משנת תרצ"ה, השגה האחרונה לחייו עלי אדמות

אחיותינו היקרות,

הננו מוצאים לנו לחובה קדושה לדבר אליכן, על דבר ענין שמפני הכרח הננו נאלצים לקחת דברים עמכן, אף-על-פי שעל פי ההרגל ותנימוס הדבר קשה. הענין הוא טהרת המשפחה הישראלית. כולנו יודעים שדורותינו מסרו את נפשם על טהרת החיים, וטהרת החיים במשפחה היתה קשורה בכל בית ישראל בספירת שבעה נקיים, אחרי חמשת ימים של הוסת, ואחרי פסיקת טהרה, לפני שקיעת החמה ביום החמישי על ידי בדיקה מדויקת, ואחרי בדיקת בוקר וערב

בכל יום מימי הנקיים, ובמקרה של שכחה של איוה יום היה הדבר נמסר לשאלה אצל הרב, ואחר כך בערב יום השביעי בליל שמיני היתה באה הטבילה כדין של תוה"ק במקוה כשרה.

אבל שמענו שנפרץ גדר הטהרה בעוה"ר, ורבים טועים שיוצאים ידי טהרה ע"י אמבטאות ומקלחות, מה שהדין הוא שאינם מועילים כלום, וחומר האיסור שיש בו כרת, לשניהם להאיש והאשה, והפגם של הבנים שהם נשאים פגומים לדורי דורות, במקומו עומד, ולא יש שום דרך של טהרה כי אם הטהרה של המקוה הכשרה אחרי הספירה והבדיקות כדין. על כן באנו בזה להגיד לכם שתרחמו על נפשותיכן, ועל נפשות בעליכן, ובנותיכן ובניכן, ותזהירו את הצעירות שלא יסורו מדרך החיים דרך הקודש של תורתנו הקדושה, ויזהרו בבדיקות ובספירת שבעת הימים. ובטבילה במקוה כשרה כדין תורה, ואז תזכו לחיים טובים וארוכים ולדורות מבורכים שיהיו לתפארת בישראל לדורות עולמים, אמן.

עבד לעם קדוש בארץ הקודש
הק' אברהם יצחק הכהן קוק

היסוד התולדתי והמילולי

המחשבה היא ההתגלות הנצחית אשר לאדם, שבהדיבור היא מתגלה, והיא נובעת בדרך ישרה מהצד הנצחי אשר בנטיה המינית, ביסוד התולדתי אשר לו בערך חייו.

ומובן הדבר, שכפי הערך אשר המחשבה האצילית בטהרתה תופיע באורה על כח המילולי של האדם, יבוסס ביותר עז החיים היסודי אשר בנטיה המינית שלו על הבסיס היוצר אציל וחסון שבקדושה העליונה, והאור הפנימי של החיים בכל עזו יורח בכח הדיבור, ותגזר אמר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור.

תקון היסוד והצומות

המבט המוסרי העליון, הנובע מההכרה האלהית העליונה, קובע את עיקר חותמו על יחס הרצון למגמה המינית, שהוא הצד הנצחי הבלתי סופי שהוא כמס במהותו של אדם. אין בזה ספק, שבאוצר נקודה זו כל החמודות העליונות גנוזות, וכל התיאוריה רבת הערך, הסובבת לתקון יסוד קודש זה, להפנות את הנטיה המינית וענפיה ביסודה למגמת הקדושה של החיים, הרי היא הפינה היסודית בכל ערכי המוסר, המבססים את העולם האנושי, סנימי והתיצוני.

וימים יבאו והתרבות הכללית תביט בהערצה נשגבה על תוד אלוה, הפרוש בתוך המחשבות, הנראות כחשכות לעומדים בגסות הנטיה ובשובבות הדעת מחוץ

למחנה ישראל, המקושרות בתיקוני היסוד, וכל דברי הצומות וזעקתם, אשר לשובבים שבמוסר הרזי, אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה.

תהפוכות הנטיות הטבעיות

ההתעוררות של המדע החדש על דבר הנטיה הטבעית שיש לאיזה בני אדם מראשית יצירתם, ובשביל כך הפצים הם לעקור את המחאה המוסרית בזה, אבל דבר אלהינו יקום לעולם. וכבר פירש בר קפרא על זה, תועבה תועה אתה בה, שהיא נטיה רעה, שצריך אדם וכללות האדם לתלחם עליה. ומקצת הטינא שאולי תמצא אצל יחיד באופן שאי אפשר לעקרה. זה ראו חכמים מראש ואמרו על זה, כל מה שאדם רוצה כו', משל לדג הבא מבית הצייד, רצה לאוכלו צלי שלוק מבושל אוכלו. ובזה העמיקו בטבע האדם עד לחמלה על המקולקלים בראשית יצירתם, ומכל מקום העירו, חגרין מפני מה הויין מפני שהופכין את שולחנם. ואף על פי שאינה הלכה, מכל מקום היא סיחה של מלאכי השרת, דהיינו חכמים הדומים למלאכי ד', וכל עם ד' על פיהם יחנת ויסע. וכל הנותר בציון ונשאר בירושלים קדוש יאמר. וישנא תהפוכות, ודרך ישרים סלולה.

תקון הברית והרצון

עיקר תיקון פגם הברית הוא קידוש הרצון והארתו הברורה, עד שהרצון היותר חזק מצד הטבע הגופני, שיש לו שורש בקדושה חזק מאד מפני הופעת החיים שבו, שהוא הרצון של נטיית המין, אור הקדושה שופע בו כל כך עד שהצד הקדוש שבו הוא הרודה בחיים וממשיך את פעולתו והופעתו. והצד של החול, וקל וחומר של הטומאה שבו, הוא בטל לגמרי לצד הקודש, או באמת לא יקרב נגע באהלו, ונעשה צדיק משומר מכל מוקש.

וכשהרצון עולה במדרגה עליונה של קודש כזאת, אז הוא מתברר גם מכל מדות רעות ומכל מעשים רעים שבעולם, אפילו מהדברים היותר קלים שהאדם דש אותם בעקביו.

יצרא דעריות יוכל ללפף את האדם יותר עמוק מהשורש של קישור החיים שלו עצמו, מפני שהוא נעוץ בנטיית המשך החיים של הדורות כולם. ולעומת זה בקדושה יכולים לעלות על ידי קדושת הברית למדרגת דוגמא של צדיק בכל הדורות.

שני לזה הוא ענין חמדת גזל, שהרכוש הוא גם כן מעמיד על רגליו את הדורות בתור ירושה, שאהבת הקנין הרעה תוכל להשפיל מאד, והטובה שבקדושה תוכל לעלות למרומי החיים ועליונותם.

קדושת הזיווג והמשפחה

מצד קדושת המעשה וקדושת המחשבה, הפועלת לקבוע קדושת הטבע והרצון ביסוד יסודו, עד לקדושת הזיווג בעצמות הטבע הטהור והקדוש, כדוגמת האדם לפני החטא, ולמעלה למעלה גם על ידי השאיפה לקדושת עולמים זו, מתעדן כל הקישור הנפשי, ויחס המשפחה מתקשר בחוטי קודש קדשים, שהם חוקים ואמיצים מאד, וגורם שפע חיים ארוכים לתולדותיו. ומיסוד צדיק כזה מושפע שפע החיים והעדינות, העז והאומץ, וגם ישות החיים בגדולה, וגוברת עז על כל החיים, על כל הנלווים אליו, על כל הדור, על כל העולם. אומץ מוסף אומץ, חיים ממשיכים חיים, כבוד ותפארת מזהיר תפארת והדרת קודש על כל.

הנטיה המינית לעתיד

הנטיה המינית הולכת היא וזורמת אל העתיד, אל שכלול החיים, שיביא הזמן, את חיי העולם הבא בעולם הזה. ומתוך שהחיים העתידיים הנם מלאים הוד ונועם מלא, על כן גדולה היא שאיפת החפץ ועז הרצון של נטית עולמים זאת, והקדושה המגמתית רק עליה היא משרה את אורה. והנפש הטהורה מנהגת את נטיה זו למגמתה. בגידור התורה, החכמה, הישר והצניעות, מקורי צדק. כל מאן דנטיר ברית איקרי צדיק. ויסוד קדושתן של ישראל הוא קשור בעולם העתיד, ורוח קדושה תולך וחופף על כלל האומה ופרטיה. ועמך כלם צדיקים.

קשר הברית והטוב העולמי

הטעם העתיק של המילה, המעטת תאות המין, הוא חובק כללים רחבים של המדע, קשר הברית, להיות לך לאלהים ולזרעך אחרך, של דעת אחדות ה', הקשור במילה, משולב הוא עמה קשר עצמי. מברו יחזה אדם אלוה. אם יש באדם כח לאחד את כל כחות נפשו וכל נטיותיו למטרה שכלית ומוסרית אחת, כבר רואה הוא את האחדות בעולמו הפנימי, והאחדות של העולם הכללי מתבררת אצלו יותר ויותר. וכשהוא מוצא שכחותיו פרודים הם, כשאינו יכול לצייר שלטון כללי על

נטיותיו ותאותיו, או מחליט הוא, שהעולם הגדול כמוהו מסורר הוא גם הוא, ושאינן אחדות במציאות.

התאווה המינית כוללת בעצמותה, ובסעיפי התאוות החמריות הדמיוניות והרוחניות הכלולים בה, את החלק היסודי מכל הנטיות כולן. אם היא עומדת באדם במצב כזה, שהרוח האצילי שבו יוכל לעלות גם עליה להקיפה, לאחדה עם כל המון הכחות הגשמיים והרוחניים שבאדם למטרה אחת מוסרית עליונה או האחדות מתגלה בעצמותו, וגילוי האחדות האלהית מתחזה בו בבשרו.

השיקוע של רוח האדם בתוך תאוות המין עד לכדי צלילה גמורה, עד לכדי אוטם האידיאליות והמוסריות בחוגה, גרמה את תכונת הערלה, והמעמד הפתולוגי הזה הוא נושא עליו בגויה את האימוץ של גטיה זו בצורתה היוצאת מחוג האידיאליות והמסירה המוסרית המגמתית.

מובן הדבר, שההשקפה הפסימית בעולם, שהיא נאותה לירידה מוסרית, היא נותנת כח דוחף להנתקתה של תאוות המין מן האידיאליות, שכיון שהמציאות בכללה היא רעה רבה, איך יהיה אידיאל להרבות יצורים אומללים. ולפי זה לכל הנטייה כולה אין שורש באידיאל, רק התפרצות התאוה היא שעושה את דרכה.

לא כן היא השקפת הטוב העולמי, ההשקפה האופטימית, של "וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד", היא נותנת מקום לאידיאליות להתפשט גם על הנטייה המינית.

ואם ירד טבע הבשר ויצר לב האדם עד כדי התפתחותה של הערלה, הנה יסול לו האדם את דרכו האצילית בתיקון ברית קודש על ידי המילה, ואז ימצא את כל כחותיו נטויים למטרת כללית אידיאלית קדושה, ומבשרו יחזה אלוה, ויקדש את קדוש ישראל, ד' אחד.

האמון המשפחתי

האמון המשפחתי הוא תולדה והמשכה קוית מאותה האמונה הגדולה השרויה בעומק האהבה, הפועלת ברוח חיים בשכל עליון ומפואר, בסדר והתאמה בכללות המון היצורים והעולמים כולם. המעילה המשפחתית היא מעילה מהרסת את האשיות המעמידות את היצירה וכחותיה בעולם הכללי, לשכלל את העולם המעשי הרוחני. האותיות המבטאות את שם ד' אלקי ישראל, הכוללות בקרבן את כל חיי העולמים כולם, עם מקוריותם ושרשם העליון, עם סדרם והרמוניותם, כוללות בקרבן את כל האמון היסודי, שהתוכן התאורי והמעשי של משפחת האדם המשוכללה נובע מהם. בלכתם בדרך ישרה, כהיות החיים מבוגים כהוגן בתיקון ונמשכים בפנימיותם ברגשי האמון האידיאליים, המשוטטים בכל המון הבריאה ממעל ומתחת, הרי הם מפכים

מעינות של ברכה, של אושר ושל הופעות נשמתיות עדינות לכל. בשבורם, בעכירתם, במרידת הסדר האידיאלי שלהם, הרי הם יסוד ההרוס, ההרוס העולמי, ההרוס האורגני, ההרוס המשפחתי, ההרוס הנשמתי, עכירת החיים ומארתם. בדיקת מי סוטה, ממקור החיים העליונים היא לקוחה, מכל אשרה וברכתה של תורה אשר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. העולם הולך ותועה בנתיבותיו, אבל מבקש הוא את האמון האלקי, את הנתיב של אור החיים, ובא יבא האור, והתכן בבנין המשפחתי בין ד' אל-העולם ובין כל מעשיו יופיע על-ידי התגלות אמונת-אמון, אשר בישראל מאז היא אצורה "וארשתוך לי לעולם, וארשתוך לי בצדק ובמשפט, בחסד וברחמים. וארשתוך לי באמונה וידעת את ה'"¹. האמון המשפחתי בהבנותו ובשכלולו יסוב ויעבור את כל גבוליו וימצא את משקלו הנכון בכל הערכים היחושיים, ימצא את מעמדו הישר הבלתי-מעול בין איש לאיש, בין שכיר לשוכרו, בין עובד לנותן-עבודה, בין חכמי חידות לעמלי כפים, בין עמים רבים, בין יושבי אקלימים ומדינות שונות, בין התביעות הבשריות לתביעות הנשמתיות אשר לאדם, בין האדם ובין כל היצור, בין חיי שעה לחיי עולם, בין הכל אל הכל. האמונה הפנימית, היודעת את כבודה, את אשרה וגבורתה המדושנת עונג פנימי, המכירה שהיא בכל מושלת, שהיא מחלקת במדה ובמשקל של צדק ויושר, אור וחיים, לכל המון יצורים לאין תכלית, על-פי סדר וערך של יחושיים נאמנים, דרוכים ברוח שלום ואמת, אמונת עולמים זו תהיה תפארת הכל, "עטרת תפארת ביד ד"², "אשת חיל עטרת בעלה"³.

- 1 הושע ב.
- 2 ישעיה סב.
- 3 משלי לא.

ההגבלה בשבעת הנקיים נעלה מההרחקה מן הנדה

תנ"א: מעשה בחלמיד אחד ששנה הרבה וקרא הרבה ושימש תלמידי חכמים הרבה, ומת בחצי ימיו, והיתה אשתו נוטלת תפליו ומחזירתם בבית-הכנסת ובבית המדרש ואמרה להם: כתוב בתורה (דברים ל): "כי הוא חייך ואורך ימיך", בעלי ששנה הרבה וקרא הרבה ושמם תלמידי חכמים הרבה, מפני מה מת בחצי ימיו? ולא היה אדם מחזירה דבר; פעם אחת נתארחתי אצלה והיתה מסיחה כל אותו מאורע, אמרתי לה, בתי, בימי גדותך מהו אצלך, אמרה לי, חס ושלום, אפילו אצבע קטנה לא נגע בי, — בימי לבוניך מהו אצלך, — אכל עמי, ושתה עמי, וישן עמי בקרוב בשר. ולא עלתה דעתו על דבר אחר. ואמרתי לה, ברוך המקום שהרגו, שלא נשא פנים לתורה, שהרי אמרה תורה (ויקרא יא) "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב".

(שבת יג ע"א)

ההרחקה מן הנדה בימי תוקף נדותה הוא דבר מתאים לחוקי הטבע. אמנם ההגבלה התוריית בימי לבונה היא מתיחסת כבר אל דרכי הקדושה הנעלים הרבה מהשקפת

הטבע הפשוטה ההגיונית. ואפילו המוסריית שלה. אותו תלמיד בתו פדות והפרש בין ימי גדותה לימי לבונה, הראה לדעת שהגבלה הטבעית עומדת אצלו נעלה מהגבלה התוריית, וכאילו היתה ההדרכה הטבעית עיקרה של תורה, והחורה האלקית המרוממת את האדם בעצת ה' לאור הקדושה ומאירה את מחשכי העולם באור האלקי על ידי קדושתו של ישראל, היתה חלילה טפילה לדברים הטבעיים. והנה אף שאותו תלמיד בעצמו ע"פ דרכו זה היה זהיר במצות והולך תם, אבל כל זאת היה אפשר להתקבל רק בנפשו שהיתה טהורה ונוטה אל הצדק, ורגשי קדש שלה היו מטים אותה לדרכי תורה, ולא היה חסרון של הדעה הזאת — שבעצמה היא נשחתת — כ"כ ניכר בחיים, אבל להקרובים אל השפעתו, בהיותו בעל דעת כזאת. שעם גדלו בתורה וביראה היתה התורה בהשקפתו כטפלה אל הדת הטבעית, היה עלול להרבות מכשלה, ע"כ לא היה ראוי לו להיות המחצה השנית של הימים שבהם עלולה היא יותר להתפשט השפעתו על זולתו. ע"כ אליהו ז"ל, שהוא הוא המוכן לחבר תמיד אור כללה של תורת ד' עם כל הסעיפים והפרטים גם היותר מסתעפים ורחוקים, הוא העמיד להיות בכחו מפתח את הסתומות של פרטי תורה, כמורגל בחז"ל (ערובין מג) "לאו אליהו אמרינהו", והוא בעצמו הורה לעבור ע"ד תורה במקום שהיה צריך לחזק כללה של תורה להוציא מפיהם של עם רב את הקריאה הכללית של "ד' הוא האלקים" (מלכים א יח) — הוא היה המוכן. שעל-ידו תתפשט ההכרה, כמה סעיפי סעיפים של דקדוקי תורה פועלים על כל אורחות החיים המוסריים והשכליים ונפעלים מהם. הוא היה ראוי להכיר את השרשים המושחתים העלולים לבא על-ידיה של הנהגה גרועה בסעיף כזה מדיני התורה עד היכן הם מגיעים ולו נאה לאמר ע"ז "ברוך המקום שהרגו שלא נשא פנים לתורה" הפנים השכליים, הפנים של חשיבות ושל רוממות ערך לא היתה אצלו התורה כ"א ההדרכה הטבעית, וכבד את הגבלותיה יותר מהגבלותיה של תורה. שהרי התורה אמרה: "ואל אשה בנדת טומאחה" לא בנדתה לבדה כ"א בצרוף הטומאה. הטומאה היא מושג רוחני שרק התורה תוכל להגבילו ע"פ עצת עליון, לא ע"פ ארחות החוש הטבעי הפשוט, והגבלה זאת היא נעלה מכל הגבלה טבעית, ואין ההדרכה הטבעית כ"א טפלה לה ובטלה אליה, כערכה של אחורי כל כלי המתבטל לערך גופה ותוכה ופנימיותה של הכלי, כן ההגבלה הטבעית, היא ג"כ נכללת בתוך המון ההשלמות הגדולות הנכללות בתורה לטובת האנושיות והמציאות בכללו, אבל הפנים עצמם הם בתורה גנוזים. ע"כ ההבדל שבין טמא לטהור ע"פ ארחות התורה צריך שיקח את המעמד היותר גדול בחיים. וממילא תוכלל בה ההדרכה הטבעית כי "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום" (משלי ג).

הגדר של "לא תקרב"

"כי אתא ר' דימי אמר מטה חדא הואי. במערבא אמרי, אר"י בר יוסף סינר מפסיק בינו לבינה" (שבת יג)

"כי אתא רב דימי אמר: מטה וכו'... כשאדם פורץ חלק אחד מגדרי תורה, ומשאיך איזה חלק ממנה לפי ראות עיניו, יש שני פנים באיזה מקום למצא כח הכבד של פעולת הפרצה להויק על ידי פעולה זו על ידי רוח של הכרעת דעת טועה שפעולה כזאת פועלת על לבו של אדם. בצד אחד יש לדון שהכח היותר רשום שבקלקול מונח הוא בחלק הנפרץ שהרי על ידי זה יופרץ הדבר יותר, גם עצם הפרצה כשהיא לעצמה כבר נוטלת חלק רשום וגורעת מקדושתו הישראלית של האיש הפורץ, ופעולת על חוגו לרעה, לפי ערכו וגדלו. אמנם לאידך גיסא יש פנים להאמר, שהחלק הנשאר הוא יותר מזיק מהחלק הנפרץ, שאם היה הפורץ פורץ כל הגדר ודאי היה מיד נכשל בגופה של תורה, ובהיותו איש שלא נשחת לגמרי היה מכיר מיד רשעו ועותתו והיה שב בתשובה, וכמו-כן האחרים המושפעים היו מכירים מיד שדרכו אינה ישרה, ורעיוניו היו הולכים גם כן באורח כזה שהיה הפרץ וזלזול תורה ניכר בהם והיו רבים פורשים ממנו, אם היה עומד בתוקף על דרכו הנשחת, לא כן הוא הדבר כאשר השאיר חלק של גדר, המורה על יראת ד' שיש בו, ע"כ יש לדבריו והצעותיו פנים מסבירות, ורבים מתמימי דרך יוכלו להמשך אחריו ואח"כ יובילו אותן הדרכים הרעים— שהם נאחזים בשורשן של דעות רעות— את מחזיקיהם לתהום ההשחתה. ובנדון דידן, באותו השורש הרע של הכבדת כחה וידה של הנטיה הטבעית על פני כח התורה האלקית. וכיו"ב לכל נסיגה היוצאת מדרכי תורה וגדריה, שכולם או פועלים על הדעות להרע או נפעלים מהם, ועל-פי רוב שני אלה יחד, ע"כ יש יותר הפסד בחלק הנשאר מאשר בחלק הנפרץ.

כי אתא רב דימי אמר:— שסבת העונש, והרושם שע"פ ההשגחה היה צריך לעשות בעולם, הוא מצד— ש"מטה חדא הואי" כלומר בהחלק שפרץ את הגדר של "לא תקרב".

במערבא אמרי שלא על עצמו אנו צריכים לדון, גם לא על הפעולה שפרצה זו יכולה לפעול על הגשחתים כבר בפנימיותם, כ"א על הערך שיכולה פרצה שיוצאת מאדם רשום לפעול על החוג הקרוב לו, וביותר מה שתוכל לתפוס גם ישרים ותמימי לב. וזהו ביסוד הכח של החלק הנשאר שמורה על כשרותו של הפורץ— "סינר היה מפסיק בינו לבינה" זהו הדבר היותר ראוי לגרום צורך לעונש גדול שיהיה ראוי להיות לאות לבני מרי יותר ממה שראוי להעשות מצד החלק הנפרץ.

צניעות

מדת הצניעות גורמת טובות רבות בעולם, ומתוך־כך היא זוכה לדחות מפניה דברים שהיו טובים מצד עצמם, אבל כיון שמפני יצר האדם וכחו החלש יגרמו לפרוץ במדת הצניעות, שהיא קיומו של העולם הרוחני והחמרי. מדת האהבה והידידות, בכל הסימנים והדבורים הנוחים, הי' ראוי להיות שוה בין המינים, אבל מפאת יקרת ערך הצניעות נדחית מדת דרך־ארץ ממקומה עד שלא לשאול בשלום אשה *.

הצנוע מכיר כי לא מפני שנאה על המין הוא מתרחק ועושה גדרים כ־אם מפני התכלית הכללי היפה.

דוגמתם של דברים אנו מוצאים בדעות, התרחקות הראויה וכמעט מוטבעת שלא לתור אחר מחשבות המרחיקות את המעמד המוסרי לפעמים נראה שדוחקים את חופש הדעת, אבל מי שמכיר התכלית יבין את יקר ערך ההגבלה, ויקבל אותה באהבה.

* קידושין ע, ע"א.

איסור הרקודים המעורבים

ב"ה עה"ק ירושלים תוכב"א טבת תרצ"ה.

שלו' להיקר הנכבד מר משה יורביץ נ"י, חבר פלוגת ההכשרה של תנועת תורה ועבודה בפרשבורג יצ"ו, ברכת ד' מציון ומקודש.

בתשובה על מכתב כ',

ע"ד הריקודים חס מלהזכיר פריצת גדרי תוה"ק ודרכי הצניעות והטהרה שהם מוחזקים בין שלמי אמוני ישראל מעולם. וחלילה לחקות את פורקי עול תורה ויראת שמים, ולהכשל אפילו בשמצא דשמצא דאביורא האסורה ומגונה.

הרגש התברותי וכבוד הבנות בישראל מתחזק ומתפאר הוא דוקא עם יסוד חיי הקודש. ואפילו בנות עמים אחרים, היודעות פרק בתרבות, יכולות להעיד על היתרון של כבוד האשה ויחס ערכה התברותי, שהוא מרומם ע"פ יסוד תרבותנו והליכות חיינו ע"פ היהדות בטהרתה, לעומת אחרים המתפארים בכאלה ותוכם גחר.

והייתם קדושים ותזכו לעלות על אדמת הקודש, לבנותה ולהבנות בתוכה, בקדושת ישראל האמיתית ע"פ התורה והמצוה, ונראה במהרה בגאולה שלמה, וישועת עולמים לעם ד' ונהלתו, לכבוד ולתפארת לכל בית ישראל.

והי' זה שלו' כנה"י ונפש מברכו באהבה מהר הקודש מירושלים.

הק' אברהם יצחק ה"ק

איסור חינוך צעירים וצעירות יחד

ב"ה, עה"ק יפו ת"ו, ט"ו אדר"ר תרע"ן.
לכבוד לשכת המרכז ל"מורח"י בפ"פ דמיין, שלו' וברכה מקודש.
מכתבם הנכבד מח' אדר"ר דנא הגיעני י.

וע"ד הענינים הרשמיים של הליכה נגד דת קודש במוסדים הציוניים. הגה אם נבא להאמין לכל אשר יאמר ההמון היו הדברים מרובים מאד, אבל כמובן א"א לבנות ע"ז יסוד לצאת באורח פומבי למחות. אך מה שהוא נעלה מכל ספק הוא, מה שהרשו לעצמם כעת מנהלי הגימנסיה, לקבץ את שני המינים יחד, צעירים וצעירות, בבית-למוד אחד, ובמועב אחד, בלא שום הגדרה של צניעות ודרך היהדות, שהיא ג"כ דרך התרבות האנושית ברב הארצות הנאורות, וראשית הטאת החלה בבתי הספר של המושבות. ד' יודע איוו תוצאות של קלקלות מוסריות תביאנה הנהגות כאלו. על זה ראוי למחות בכל כח. גם נראים הדברים, שבכל עת שיעשו נשפים קבוציים במוצאי שבתות, יחללו ש"ק במלאכות ההכנה בלא בוש. חזקו נא אחים, טהורי לב, נחלץ חושים לגדור כמה שתשיג ידנו, וד' יהי עוזר לנו.

ע"ד הקו"ק², עוד לא מסר לי ה' שלזינגר את הדברים. בטח יודיעני בקרוב מזה. אמנם הדבר כבד לעת עתה עלי, מפני שהנני מוחזק מאז לעומד בראש המפעל "שערי תורה", שהוא ג"כ מכון חנוכי נכבד, אף שהוא הולך בדרך ורוח שונה מה"תחכמוני", מ"מ הכל הולך אל מקום אחד, לכונן יסוד מוסד, לאור ד' וקדושת תוה"ק על אדמת הקודש, ואי אפשר לי לנגע במה שהמוסד הנ"ל יונק ממנו את שפעו. ואולי יהי נכון הדבר לשתף את המוסד הנ"ל במה שיבא מרוסיא ע"י התעוררות קו"ק מצדי, ועוד ניקח בזה דברים בעה"י במכתבים הבאים למטרת בירור שאלה זו.

ברגשי כבוד נעלים וברכת ד' מציון,

הק' אברהם יצחק ה"ק

- 1 בירורי דברים מכאן. בענין התוראות ע"ד העבודה בשביעית, נדפסו במשפט כהן סי' עא.
- 2 לטובת ב"ס "תחכמוני".

טהרת המשפחה

טהרת המשפחה שותלת את שתיליה מראשית צמחם בתוכן ישראלי פנימי, הספוג כולו מרוח-חיים של קדש ישראל לד'.

אגרות ראייה-ב, קלה

איסור יחוד ואיסור קל כדי שלא יהיה חברו באיסור חמור

שאלה. שני אנשים שדרים עם אשה אחת, שמהדין אסור מטעם יחוד בלילה, והאחד מהם הוא ירא שמים, שאלני אם הוא צריך לעקור מקומו או כיון שע"י עקירתו ישאר חבירו, שאינו מקפיד על איסור יחוד, ביחידי ויהי איסורו יותר חמור, מוטב לו להשאר גם הוא, כדי שיהי עכ"פ איסור קל.

תשובה. ע"פ מה שכתב בספר חכ"א בני"א, שאיסור שני אנשים באשה אחת הוא דרבנן, ואיסור יחוד באשה אחת ואיש אחד הוא דאורייתא, להרבה פוסקים, י"ל נית"ל לחבר למיעבד איסורא וטא ולא ליעבד ע"ה איסורא רבא. אך כבר כתבו תוס' פ"ק דשבת, ועוד כמה פוסקים, דבמקום שחבירו פושע אין אומרים לו לאדם תטא בכדי שיזכה חבירך, וכאן הרי חבירו פושע, שחייב גם הוא להזהר באיסור יחוד. אלא שיל"ה מד' תוס' שבת הנ"ל, דמשמע דאם הע"ה בא לידי איסורא רבא ע"י גרמא דחבר אמרי' נית"ל לחבר למיעבד איסורא קלילא, והגרם שם הוא ע"י שאמר לו לקוט תאנים מתאנת, א"כ י"ל ה"ג זה הירא שמים הוא הגורם למיעבד איסורא רבא דיתוד מה"ת ע"י מה שפורש מהם. מיהו נראה שאין הנידון דומה, דהתם אם אמר לקוט תאנים הוי גורם, כיון שלא הי' חייב כלל להרשות לע"ה ללקוט תאנים, אבל כאן הרי על הפרישה עצמה אנו דנים, שאם לא יפרש יעבד הוא איסורא, ואכתי לא גרם מידי, י"ל דאינו מחוייב כלל למנע עצמו מאיסורא קלילא מהנצל ממנו. ועפ"ז י"ל חילוק איך הי' תחילת ביאתם לדור שם, אם היר"א הי' גורם בדבר, א"כ דומה לאומר לע"ה לקוט תאנים, שוב הוא חייב למיעבד איסורא קלילא, כדי שלא יגרום איסורא רבא דאיסור יחוד דאורייתא, ואם הוא לא גרם בדבר עיקר הדירה א"כ הוא לא גרם כלל, ואם עכשיו שהוא מסתלק נעשה האיסור יותר חמור, הרי אם לא הי' בא תחילה הי' ג"כ האיסור בחומרתו. וזה נראה פשוט דמה שע"י מה שיסתלק הוא יעברו שניהם על איסור יחוד אין בו עדיפות, חדא דמ' מדהת"ו, שכתבו טעמא דחצי שפחה וחצי בת חורין, דכפו את רבת, שהיו דומין לאונסין, משמע דאי ל"ה אין היתר לאיסורא קלילא מפני שהם רבים, ועוד הרי גם האיסורא קלילא הוא דרבים, דאיסור יחוד דרבנן שלשתם עוברים.

מיהו יש לעיין אם הוא עמם וכבר הוא קרוב ללילה, באופן שהדבר ברור שיעברו על יחוד דאורייתא, י"ל שעובר הפורש משום לפ"ע, א"כ עובר הוא עצמו בלפ"ע דאורייתא, ולא שייך כאן העמידו דבריהם, דלהיפוך הרי הוא קום-ועשה ביציאתו, ובהיותו שוהה שם הוא דומה לשב וא"ת, ובכה"ג י"ל דקרוב הדבר שחובה עליו להשאר שם, דביציאתו הוא מכשילם באיסור תורה.

(בויסק, חרנ"ט).

שימוש במוך למניעת העיבור

ב"ה עה"ק יפו ת"ו, ד"ה אדר תרע"ב.
לכ' הרב ר' אברהם הלוי שליט"א.
שלו' וברכה.

הגיעני מכתבו היקר, ואני טרוד בטרדות שונות מאד, ואיני יכול להשיבו בארוכה, רק בקיצור נמרץ הנני מוכרח להשיבו, מפני שהכרתי מכותלי מכתבו את טהרת לבנו, וכונתו התמימה לש"ש.

הנה כבר העיר בעצמו, במחלוקת רש"י ור"ת בהפירוש של משמשות במוך, דלרש"י הכונה היא שמותרות לשמש במוך, וא"כ לחכמים, דס"ל משמשות כדרכן, הרי הן אסורות, ולר"ת דפירש משמשות במוך חייבות לשמש במוך, וא"כ לרבנן אינן חייבות, אבל איסורא ליכא. אלא שכת"ר חיסר לבאר, שמחלוקת זו של רש"י ותוס' היא תלויה ג"כ בהמחלוקת שביניהם בפירוש השימוש במוך, שלרש"י נראה מדהת"ו יבמות י"ב ד"ה שלש, שהכונה היא גתנית מוך לפני תשמיש, וע"ז שייך איסור דהוה כמטיל על עצים ואבנים, אבל לפיר"ת הפירוש הוא הטלת מוך לאחר תשמיש לשאוב הזרע, וכה"ג י"ל שגם לרש"י ליכא איסורא. ולפ"ז י"ל דלדינא אין מחלוקת בין רש"י ותוס', דלשמש במוך שלפני תשמיש לכו"ע אסור לדידן דקיי"ל כחכמים, ולאחר תשמיש י"ל דכו"ע ס"ל דמותר, לר"ת מותר משום דלדידיה חכמים לא אמרו רק דאינן צריכות, אבל איסורא ליכא, ולרש"י מותר משום דס"ל דבכה"ג לא עסקינן כלל, דכיון דמפרש הותר להן לשמש במוך, מפרש הוא דההיתר צריך רק לקודם תשמיש, אבל על אחר תשמיש י"ל שא"צ שום היתר, והוי כקטנה וזקינה, כמש"כ תוס'. מיהו כ"ז הוא לשיטת ר"ת, ולפירש"י לפי מה שנראה מכוונת התוס' דיבמות הנ"ל, אבל לפירוש ר"י בתו' כתובות ל"ט ד"ה שלש, מפורש שיש איסור גם במוך לאחר תשמיש, א"כ לרבנן כה"ג ג"כ אסור, והנשים ג"כ מצוות שלא להשחית זרע. אלא שלפירוש האחרון, דמפרש די"ל לאו בנות איסור הרגשה נינהו, אין איסור על האשה בזה, וי"ל גם לתירוץ זה, שאע"פ שהאשה מותרת לעשות כן, אבל האיש אסור לומר לה שתעשה כן, משום איסור שבות, כיון שלדידיה איסורא איכא דמי לאמירה לנכרי, דקיי"ל דלאו דוקא באיסור שבת אלא בכל איסורים שבתורה יש איסור שבות, בב"מ דף צ', גבי חסימה וסירוס. אלא שיש מקום להסתפק, ע"פ דברי התוס' בב"מ שם ד"ה חסום, שכתבו דהאיסור אינו כ"א כשאומר לו ודוש בתבואתי, אבל לומר לנכרי דוש דישה שלך בחסימה מותר כמו שמותר לומר לנכרי אכול נבילה, דאין ישראל נהנה מזה. אבל דעת הר"י שם היא שגם בדישה של נכרי ג"כ אסור, ולא דמי לנבילה, שמותר לישראל לתן נבילה בפיו של נכרי. ונחלקו עפ"ז ג"כ אם מותר לומר לנכרי שיבשל בשבת לעצמו, כיון שהישראל אסור לבשל עבורו, ועפ"ז יש לדון דלדעה הראשונה

בתוס' אין כאן איסור שבות, שהורע אחר שכבר הונח בהיתר דמי לגבי אשה כדישה דנכרי לגבי נכרי. אבל אין זה ברור ד"ל שדמי לדישה דישראל דמ"מ ורע ידיה הוא, וי"ל לפ"ז דהבעל עצמו אסור לו לאמר שתעשה כן אבל אחר מותר, דלגבי אחר הוי כדישה דנכרי. ויותר נראה דבכל אנשים האיסור שוה, אבל לפירוש ר"י י"ל בפשיטות דלכו"ע אסור, שהרי גם אם גפרש לאו בנות איסור הרגשה נינתו, היינו שהאשה מותרת בזה, אבל לדידה גם אח"כ אסור להשחית, וא"כ אסור לומר לה ג"כ. אמנם נראה דלא גזרו חז"ל על שבות אלא בנכרי אבל בישראל לישראל באיסורים שאחד מוזהר והשני אינו מוזהר נראה דליכא משום שבות, ומשו"ה לא מצינו שיהי' איסור לכהן לומר לישראל שיטמא למתים, וישראל יהי' אסור לומר לכהן שיעבוד במקדש, כיון שהוא אסור בכך, א"ו דל"ש בזה משום שבות. אמנם יש לדון שאסור משום שליח לד"ע, למ"ד דכ"ה דלאו ב"ח הוא יש שליח לד"ע, ב"מ ר' ע"ב, א"כ י"ל דהוי כישראל שאמר לו כהן קדש לי גרושה, וה"נ הרי אמר לה שחתי לי זרע שלי, וי"ל דה"נ אסור לומר כן בדרך ציווי אבל מותר להודיע לה הדין, דלדידה ליכא איסורא.

והנה בתשו' רעק"א ז"ל סי' ע"א וע"ב מחמיר בדבר לחוש לשיטת הר"י ועוד כמה פוסקים דס"ל לאסור גם בקודם תשמיש, אמנם הרש"ל הקיל הרבה בדבר. ונלע"ד דגם להמתמירים זהו דוקא בסתם מניקה שחוששת שמא תגמול את בנה, אמרינן מן השמים ירחמו, אבל במקום דכבר אירע פסידא, הוי כהיכא דשכיח היוזקא, דחוינן דרמזו מן השמים שצריכים להזהר, וי"ל דבוה כו"ע מודים, דחייבות לשמש במוך, ועכ"פ איסורא ליכא. ומה שהקשה כ"ת למה לא נתן עצה של מתהפכת, י"ל ל"מ לר' יהודה הרי חיישינן שמא לא נתהפכה יפה יפה, וק"ו דחיישינן שמא לא תתהפך להבא, דיותר חיישינן לכל חשש להבא מלשעבר כה"ג דשמא מת לא חיישינן ושמא ימות חיישינן, גיטין כ"ח, וגם למ"ד ל"ח שמא לא נתהפכה יפה יפה לעבר י"ל דחייש על להבא. וחוק מזה י"ל אע"ג דל"ח לזה באיסורין וביחוד באיסורא דרבנן בדינא דהבנתה, מ"מ ראוי לחוש לזה בסכנתא, ומשו"ה כו"ע מודו דחיישינן שמא לא תתהפך יפה יפה. והרמב"ם והטוש"ע שלא הביאו הך דינא, ומשו"ה לא ציין העין משפט ע"ז, הוא משום דס"ל כרש"י, שהפירוש הוא לר"מ צריכות, וא"כ לרבנן אין צריכות, אבל באיסורא לא מיירי, א"כ אין צורך להביא חדין, דממילא משמע דליכא חיובא, כ"ז דלא מפרש להדיא.

ובענין מתהפכת, פשיטא דלאחר תשמיש הויא ג"כ בכלל מתהפכת, דא"א לתרץ באופן אחר מאנוסה ומפוחתה, וק"ו לפירש"י שם דגם יוצאת בשו"ע מתהפכת ודאי הכונה לאח"ת, ולא משכב הפוך לכתחילה דל"ש כלל. ולע"ד גם רש"י בנדה מ"ב אין כונתו דוקא שעת תשמיש ממש אלא נגד שעת טבילה קרי מיד לא"ת שע"ת. גם אין להחליט כ"כ דמשכב הפוך יהי' ברור שלא תתעבר, כדס"ל לל"ח * מק"ו, די"ל שדוקא בצירוף התנועה מועילה ההתהפכות להפלטת הזרע, אבל לאידך

* נדה פ"ב אות י. (הרב ר' דוב גברצקי שליט"א).

גיסא כשבוע"ת כשיררה כחץ נקלט ולא נתחדשה תנועה להפלטה אח"כ, י"ל דלא מעכב התריון.

האמת אגיד לכ"ת, שאע"פ שמצד הדין לע"ד בג"ד שכבר היו להם יסורים, השי"ת ירחם עליהם, וישמרם מכל רע, ונגע לא יקרב באהלם, דמותר בתשמיש דמוך לאח"כ, שזוהי דרך מיצוע, בין הגרע"א דמחמיר ובין היש"ש דמיקיל טובא, מ"מ מידיעת הרופאים נודעתי שבוה"ז אין כל הדברים הללו בטוחים, ול"מ מוך לאח"ת, ואפילו מוך קודם תשמיש ג"כ אינו בטוח, וצריך לומר דחז"ל אמרו רק עפ"ר, או שנשתנו הטבעיים, וכה"ג דכ' התוס' ע"ז כ"ד ד"ה פרה ועוכ"מ. ולבי נוטה לומר שכיון שבכל ההתחכמות שבעולם אין לנו עצה בטוחה, יותר טוב לסמוך על רחמי שמים אפי' בנידון דידך, וירבה בתפילה, כגדה ע"א. ובירושלמי פ"ח דתרומות ה"ד רבי ינאי הוה מדחיל מיניה (מן הנחשים) סגין והוה יהיב ערסיה על ארבעה מרישין דמיין. (ספלים מים), חד זמן פשט ידיה ואשכחיה אמר ארימון מיניה (ולע"ד צ"ל מינייהו) שומר פתאים ד', ונ"ל פירושו מאחר שראה שכל השמירות היתירות אינן מועילות, וסוף סוף יוכל לבא, ולהמצא במיטתו המשומרת כ"כ, אמר שהוא רואה מזה שצריכים לסמוך רק על רחמי שמים ושומר פתאים ד'.

ומ"מ לענין דינא נלע"ד כמשכ"ל להקל במוך לאח"ת וכנ"ל.

וע"ד מקרא בלילה, זהו מד' הארז"ל, ובס' יוש"ה כתב שכשמתרגמים כל תיבה אין חשש גם ע"פ סוד, וכמה טפשאי הני אינטי דעדיף להו לבטל מן התורה, מללמוד מקרא בלילה. ומ"מ מצוה לשמע ד"ח ולתרגם כל תיבה כנ"ל.

מפני ריבוי טרדותי אני מוכרח לקצר. ואו"ש כנה"י ונפש יידו דוש"ת ומברכו בכט"ס בבני חייך וקיימין לאוי"ט והיי ומזוני, במילואם וטובם, בע"ה.

הק' אברהם יצחק ה"ק

שימוש בשפופרת למניעת העיבור מפני הסכנה

ב"ה, עה"ק ירושלים ת"ו, תרפ"ה.

כבוד ידידי הרב המאוה"ג זקן שקנה חכמה ויראת ד' טהורה מו"ה זלמן שך שליט"א, שוי"ר באה"ר.

בדבר השאלה, באשה, שע"י נתוח, אומרים שיש סכנה לחייה אם תתעבר, אם מותר לה להשתמש בשפופרת כזאת, המונעה את העיבור.

והנה השפופרת, שמשימים לפני תשמיש, זהו ממש דין מוך שלפני תשמיש שנחלקו בזה הראשונים והאחרונים. לדעת רש"י יבמות י"ב ד"ה משמשות נראה שמותרת לתן מוך. לפני תשמיש, יש בזה קולא שההיתר אליבא דר"מ הוא אפילו לפני תשמיש, אבל עכ"פ אין זה כ"א היתר. א"כ לדעת חכמים נראה שיש איסור, ויש מקום ספק אם האיסור שלדעת חכמים, הוא דוקא בכה"ג שלפני תשמיש, אבל לאחר תשמיש אין איסור, או שמא לא חלקו, והאיסור הוא בין לפני תשמיש

בין לאחר תשמיש, אלא דר"מ אליבא דרש"י מתיר גם לפני תשמיש, ונראה דס"ל דלאח"ת אין זה דבר בטוח להציל מעיבור. ושיטת ר"ת היא להיפוך, דס"ל דלפני תשמיש אסור לכו"ע, גם לר"מ, משום דהו"ל כמטיל זרע על העצים ועל האבנים, וכל הדין הוא רק במוך לאחר תשמיש, אלא משום דס"ל דלאחר תשמיש אין שום איסור, ואין סבירא לומר שחכמים יאסרו, ע"כ פירש דלד' ר"מ הן צריכות לשמש במוך אחרי תשמיש, ולחכמים דס"ל אחת זו ואח"ז משמשות כדרכן ותולכות היינו שאין צריכות, לשמש במוך לאח"ת, אבל אליבא דכו"ע מותרות. א"כ לפי פשוטות הסוגיא לשתי השיטות אין מקום להתיר לפני תשמיש, שהרי לדעת רש"י חכמים אוסרים זה, כיון דר"מ לא אמר אלא שמותרות, א"כ לדברי חכמים הן אסורות, ולדעת ר"ת הלא אפילו לדברי ר"מ אסור לפני תשמיש.

ושיטת הר"י בחוס' כתובות ל"ט ד"ה שלש הרי היא כשיטת רש"י, ואע"פ שפירש להדיא שאף שנראה לאיסור משום דהוי כמטיל על עצים ואבנים מ"מ מותר כדי להסיר סכנה לדעת ר"מ, אבל לדעת חכמים נראה שאסור.

אלא די"ל דכ"ז אינו אסור לד' חכמים כ"א במקום דשייך לומר שומר פתאים ד', שהוא באופן טבעי, כקטנה מעוברת ומניקה, שדרך העולם הי' לישא קטנות, וק"ו מעוברת ומניקה, אבל במקום שיש סכנה ממש, ואפילו ספק סכנה, ע"פ הרופאים, י"ל דכו"ע מודים כיון דל"ש לומר בזה שומר פתאים ד', דאטו בכל סכנה וספק סכנה גאמר כן, ולא שייך זה כ"א במה שהוא מנהג העולם בטבעו, או בענין דדשו ב"י רביס, כהא דיבמות ע"ב האי יומא דעיבא לא מהלינן ביה ולא מסוכרינן ביה, והאידנא דדשו בה רביס שומר פתאים ד'. א"כ י"ל דבמקום סכנה כו"ע מודים דמותר, ור"ת דס"ל דוקא לאח"ת י"ל ג"כ דהוא רק משום דס"ל דסגי בזה, וכיון דבכה"ג סובר דאין בזה השחתה, ע"כ א"א להתיר השחתה, אבל במקום שעפ"ד הרופאים אין מציל מסכנה כ"א לפני תשמיש י"ל דגם ר"ת יודה שמותר, וק"ו דלד' רש"י ור"י מותר גם לדעת חכמים. וטעמא דמילתא י"ל דל"ה השחתה כ"א לבטלה בלא תועלת, אבל כיון שיש תועלת, להסיר הסכנה או ספק סכנה, ועצם התשמיש יש בו משום מצות עונה, כיון שיש הנאה לגוף מן הגוף, ואפילו שלא בשעת עונתה, איכא דבר מצוה כדרבא בפסחים ע"ב, לא הוי בכלל השחתה כשאי אפשר באופן אחר.

ודוגמא לדבר ענין ברכה לבטלה, דמשו"ה אמרינן בכ"ד ספק ברכות להקל, והתוס' ברכות י"ב ד"ה לא כתבו ור"י הי' אומר לחומרא, דצריך לברך פעם אחרת, וכתב ע"ז בגליון הש"ס להגרע"א ז"ל ולא שייך הכא ספק ברכות לקולא, דכבר כתב הרש"א בפסחים ק"ב ע"א, בפ"י רשב"ם ד"ה להודיעך, דלא שייך כן אלא בברכת המצות, דהברכות אינן מעכבות, אבל בברכת הגהנין אסור לאכול בל"ב, ול"ה כאן חשש ברכה לבטלה, דאם לא יברך יהא אסור לו לשתות. ובחות-דעת בבית-הספק לסי' ק"י סק"כ כתב ג"כ, דאין איסור להזכיר את השם אפילו בלשון ברוך אתה ד' כשהוא דרך שבח והודאה, שלא בדרך חובה, במקום שאין חובה, וה"ט מאחר שיש בזה צד מצוה אין בזה משום איסור של לבטלה. ובזה א"ש מה שהקשה

בב"ש בסי' כ"ג סק"א, אהא דס"ח המובא בח"מ שם, שאם מתירא שלא יכשל באיסור א"א או נדה ח"ו טוב לו להוציא לבטלה ויתענה, וזהו נגד דברי השו"ע דאיסורו חמור מכל עבירות שבתורה, וכתב דלאו דוקא הוא. ולפ"ד י"ל דבאמת חמור הוא מכל העבירות כדמ' מד' תוותר שהוא מקור הלכה זו בשו"ע כמבואר בב"י, דלא דגדר איסור זה הוא דוקא לבטלה בלא תועלת מצוה, וכאן שעושה כדי להגצל מאיסור חמור א"ו לבטלה, ונקלש איסוריה, מה שא"כ בעריות וכל איסורי תורה שבהם לא יש גדר זה בין לבטלה או לתועלת, דתמיד האיסור עומד במקומו. אבל לפי שהכרח זה בא לו ע"י מה דנטה אחר יצרו, צריך להתענות לכפרה. וזהו ג"כ טעמם של הי"א בסי' כ"ה ס"ב בהג"ה, שמתירין שלא כדרכה באקראי אפילו אם הוציא זרע, משום דס"ל דגם בכה"ג באקראי כיון שהתורה התירה לשיטה זו הוי בכלל קצת מצות ליתובי דעתי' בזה, וממילא א"ו ממש לבטלה. וזהו ג"כ טעמי' דספיקו של הב"ש שם סק"ב לענין הבדיקה בספק אם הדם יוצא ממנו או ממנה, ומביא ראי' מפרק הערל גבי בדיקה לענין ניקב הגיד, אמנם שם לא מצינו היתר כ"א בגרמא ולא בידים ממש, וי"ל דהתם טעמא הוא משום דסגי בגרמא לא הותר בידים, ואין זה גוגע כ"כ לנ"ד. עכ"פ כל אלה הדברים ג"כ הרעישו האחרונים ביתוד חכמי המוסר והמקובלים, כמבואר בשל"ה ובספר חרדים ע"ו, אבל כשהוא משום הסרת סכנה או ספק סכנה, וקיום מצות עונה, והסרת מכשול, של הרהור עבירה, או נסיון ח"ו, י"ל דכו"ע מודים דיש לסמוך על המקילים.

והמהרש"ל ביש"ש ביבמות פ"ק סי' ה' החליט לקולא בשני הדברים, חדא דגם לפני תשמיש מותר, אמנם מה דנפיק מזה חומרא, דאם לדעת ר"מ מותר לדעת חכמים יהי' אסור, ס"ל דז"א, אלא דלפני תשמיש חובה היא לדידהו לדעת ר"מ ולדעת חכמים אינה חובה, אבל אין כאן איסור. וצריך לומר דסברתו היא, שכיון שעכ"פ עושה לשם תועלת א"ו בכלל השחתה ולבטלה אפי' במקום שי"ב מכלל שומר פתאים ד', אם אינו רוצה לסמוך ע"ו, וק"ו כשאין שם משום שומר פתאים כמו בנ"ד בסכנה מיוחדת באותו הגוף ע"י חולי ונתוח. וכן הקיל בזה בתשו' חמדת שלמה חאה"ע סי' מ"ז, ובתשובות צ"צ, להגאון החסיד רמ"מ מליובאוויץ זצ"ל, חאה"ע סי' פ"ט, ג"כ היקל בזה. אמנם הגרע"א החמיר מאד בתשו' סי' ע', אבל הוא זצ"ל לא הביא את דברי מהרש"ל ביש"ש, ונראה שלא הי' לפניו ז"ל, כי גם הגאון בעל חמדת שלמה ז"ל, שהי' מחליף תשו' עם הגרע"א, כותב ג"כ בתשו' שבתחילה לא היה ספר היש"ש לפניו, רק אח"כ ראה שכיון לדעתו להקל, ונהנה מזה, א"כ י"ל שאילו ראה הגרע"א את דברי מהרש"ל אולי הי' מודה לו.

וי"ל דגם הגרע"א ז"ל לא החמיר כ"א בנדון דידיה שהיתה סתם אשה מקשה לילד, אבל לא נשתנה בגופה שום שינוי בידי אדם, די"ל דשייך גבה מן השמים ירחמו ושומר פתאים ד' כדרכן של הרבה נשים שהן מסתכנות בלידה, וכל יולדת היא בחזקת סכנה ומחללין עליה את השבת בשביל כך, אבל במקום שנשתנה גופה ע"י נתוח, והסכנה יש לה טעם מיוחד, ודאי י"ל דלכו"ע אסורה להכניס עצמה בסכנה, ולהיות בשביל כך אסורים בתשמיש לא מצינו זה, שהרי גם חכמים

אורות הטהרה

לא אסרו כ"א משום שומר פתאים ד', אבל בדליכא שום עצה לא מצינו שאסרו.

ובאמת צריך הדבר ביאור מדוע הרחיק ר"ת כ"כ את נתינת המוך לפני תשמיש. שהרי לדעת ר"א, יבמות ל"ד, כל כ"ד חודש דש מבפנים וזורה מבחוץ, אלא דחכמים פליגי עלי', ובתוספתא נדה פ"ב ה"ט מסיים גם ע"ז משמש כדרכו ומן השמים משמרים על ידו שנאמר שומר פתאים ד', א"כ חזינן עכ"פ שיש סברא לומר, שכיון שהדבר לתועלת לית ב' משום השחתה לבטלה, ונהי דלא קי"ל כר"א אבל כיון שאינו כמעשה ער ואונן אלא שהוא שימוש כדרכו, מנ"ל להחמיר בזה.

וכ"ז לא כתבתי כ"א לבאר את טעמם של הגדולים המקילים, שמה שראיתי הם היש"ש, והחמדת שלמה, והצ"צ, ויש עוד מחברים מקילים בזה. אבל לעומת זה ישנם ג"כ מחמירים וביניהם הלא הוא רבינו עקיבא איגר ז"ל. ע"כ לחומר הנושא הנני רגיל לומר להשואל במאורע כזה, שידע שישנם גדולי עולם מקילים שכדאי לסמוך עליהם, מבלי שאכנס להכריע בין ההרים הגדולים, בזה.

ומפני הטרדא, אקצר ואומר שלי' וברכה כנה"י, ונפש ידי"ע דוש"ת באה"ר.

הק' אברהם יצחק ה"ק

ומובן שאם יודקו להוראה זו צריכים ללכת בזה אחר הקל תחילה ולחקור אצל

הרופאים איזה דרך יותר קלה שלא להכנס בדוחק הגדול הזה.

הג"ל

*

ב"ה ה' מג"א פה מוצא ת"ו.

לכבוד ידי"ג הרב המאוה"ג, בתו"י, סוע"ה, מוהר"ש זלמן שך שליט"א.

שלי' וברכה מבין המצרים באה"ר.

ע"ד השואל, שנשאר נבוכ מפני דברי הוותר והמקובלים שהבאתי בתשו'. אני תמה, הלא לא כתבתי זה כלל על עיקר השאלה הזאת, שבה כל חומרא היא ג"כ קולא משום ביטול עונת, ואם ישמש בלא מוך ה"ז איסור של סכנה, דחמירא מסתם איסורא, ולא הבאתי דברי המקובלים רק לענין מה שהעירותי מדברי הקולא של הי"א שהביא הרמ"א בסי' כ"ה ס"ב, ששם אין שייך כ"א קולא, וע"ז הרעישו ע"פ דרך המוסר והסוד. ולע"ד הדברים שכתבתי במכתבי הם ברורים בטעמם. והגרע"א ז"ל, (והחת"ס ג"כ מחמיר ואינו כעת לפני), נראה שלא הי' לפניו דברי היש"ש, שהוא מקיל כ"כ, ומסתבר טעמי' כמו שהסברתי בדברי, וקרוב לד' כת"ר הם הדברים.

והחילוק שכתבתי, שבנ"ד שנשתנה גופה בידי אדם והסכנה יש לה צד של ספק מבורר לפנינו, לא רק חששא בעלמא, י"ל שגם הגרע"א ז"ל יודה שאין להחמיר בחומרא דאתיא לידי קולא כזאת יש לו מקום גדול, שמן השמים ירחמו שייך יותר בדרך שהולך לפי סדרו של עולם, שזה נקרא בידי שמים, כדאמרי' בעלמא בצמקה הריאה בחילוק שבין בידי אדם לידי שמים, חולין נ"ה, וכה"ג טובא.

אבל כל ששלטו ידי אדם בשינוי, זה שוב צריכים זהירות ג"כ ע"פ דרכן של בני אדם בידיעתם, ולא שייך לומר ע"ז מה"ש ירחמו, וזהו ענין דברי ר"י בן קיסמא בע"ז יח, אני אומר לך דברים של טעם ואתה אומר מה"ש ירחמו, כלומר הסכנה מבוררת ע"י בני אדם במעשיהם, שגם זהו ודאי מן השמים בין לטוב בין להיפך, כמו שאמר שם מן השמים המליכה, וכן בעניני רפואה ורפא ירפא מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות, ב"ק פ"ז, ה"ז ג"כ מן השמים חובת הזהירות ולא שייך נגד זה לומר מן השמים ירחמו, ולהכנס ע"ז בסכנה או גם בספק סכנה. ע"כ הענין של דברי המקובלים שבדברי, אין ראוי כלל לגרום מבוכה אצל שום אדם כשר.

רק מה שנוגע לסגנון של ההוראה, שהגני תמיד רגיל לומר בכזה לשואל הנה ישנם גדולי עולם מתירים שכדאי לסמוך עליהם, אם זה גורם להשואל את מבוכת לבו, אני תמה ע"ז הלא זהו דרך ההוראה לומר כדאי הוא הגדול לסמוך עליו בשעת הדחק, כלשון הגמ' בברכות, ט' ע"א, כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק, וכח"ג בעוד כמה מקומות בגמ'.

כללו של דבר, חובת פרישה לא מצאנו בענין זה, ואין כח להתחמיר בזה, חומרא דאתי לידי קולא כמש"כ, וגם לא להכניס את האשה בספק סכנה החמור עוד יותר כמשכ"ל.

ואם המצב צריך להמשך זמנים טובא ודאי שמצוה הוא להגיד להשואל את ההוראה כמו שהיא, בסמיכתם של הגדולים המתירים הג"ל. שוב הוגד לי שבספר תשו' ישמח לב מהגאון גאגין ז"ל, אחד מגדולי חכמי הספרדים בדור שלפנינו מירושלם ת"ו, האריך ג"כ להתיר ומביא את דברי הגרע"א ז"ל ומשיב עליהם, ואין ספר זה כעת פה עמדי. והגני בזה ידי"ע דוש"ת באה"ר.

הק' אברהם יצחק ה"ק

ד"ש באה"ר לחתנו היקר שליט"א.

ערב ת"ב לפני הצות היום, פה מוצא.

פרקי דינים בקצור

(א) כל איש מחיב לפרוש מאשתו סמוך לוסתה דהינו לזמן שהיא רגילה לראות, ואפילו עוד לא ראתה: (ב) כל אשה שמרגשת שנפתח רחמה צריכה לבדק עצמה אולי ראתה דם: (ג) כל אשה שנטמאת מדם או מכתם צריכה לפסק בטהרה אחרי פסיקת דמה ליום החמישי דהינו אם נטמאת ביום ראשון תוכל לעשות הפסקה ביום ה'; (ד) הפסק-הטהרה צריך להיות סמוך לשקיעת החמה; (ה) הפסק-הטהרה צריך להיות כך: תרחץ היטב אותו מקום ותלבש כתנת לבנה ותציע על מטתה סדין נקי ותקח חתיכת-בד נקיה מפשתן או מצמר-גפן ישנה, ותעין אם היא נקיה, דהינו שתכניס את הבד עמוק עד המקום שידה מגעת ככל האפשרות;

ו) מיום המחרת שאחר בדיקת הפסק־הטהרה שמצאה נקיה לגמרי תתחיל למנות שבעת הנקיים ומחויבת לבדוק עצמה שתי פעמים בכל יום מ' הימים היטב בשחרית וקדם הערב, בחתיכת־בד נקיה ולהכניס לעמק, ואם כבד לה לעשות כן בכל יום, אזי לכל הפחות פעם אחת משבעת ימי הנקיים צריכה לעשות כבדיקת הפסק־הטהרה ושאר הבדיקות תעשה איך שתוכל, ואם לא בדקה עצמה היטב אף באחד משבעת הימים כבדיקה טובה בעמק ורק הכניסה מעט וקנחה עצמה, אינם נחשבים שבעת הנקיים לכלום, וטבילתה אינה טבילה ועדין היא נדה; ז) שבעת הנקיים צריכים שיהיו רצופים, דהינו שלא תראה בכל אלה הימים שום דם ולא כתם, ואם מצאה דם או כתם באמצע שבעת הנקיים צריכה לחזור לעשות הפסק־הטהרה ולספר שבעה נקיים מחדש; ח) ואחר־כך כשנשלמים שבעת הנקיים תסבל במקוה כשר, ואין שום אמבטיות ומזרקות מועילים להסיר אסור הכרת אשר צריכים למסר נפש על זה; י) יולדת צריכה להמתין שני שבועות לנקבה, ושבוע אחד לזכר, ואחר־כך צריכה להפסיק בטהרה ולספר שבעה נקיים ככל הנשים; עד כאן עקרי דינים בפתחי נדה.

רשימת מראי מקומות

- א. הברית.
- ב. לצניעות ולטהרה בישראל. מאת מרן ראש הישיבה המרכזית "מרכז הרב" הרב צבי יהודה הכהן קוק שליט"א, גדפס בחוברת לצניעות ולטהרה בישראל הוצאת "מורשה" בעמ' תל־אביב.
- ג. חיי קדושה, אורות הקדש ח"ב עמ' רצ"ב. הוצאת מוסד הרב קוק.
- ד. אגרת הטהרה אל אחינו היקרים יושבי ארץ הקדש וכל התפוצות. גדפסה בספר "טהרת המשפחה בישראל" עמ' כ. הוצאת המדפיס הממשלתי, ירושלים תשי"ט.
- ה. אל בנות ציון. מתוך החוברת "לצניעות ולטהרה בישראל" הוצאת מורשה בעמ' תל־אביב.
- ו. אגרת הטהרה השניה. מתוך הספר טהרת המשפחה בישראל עמ' כא הוצאת המדפיס הממשלתי, ירושלים תשי"ט.
- ז. היסוד התולדותי והמלולי. אורות הקדש, ח"ג, מוסר הקדש, עמ' רצ"ו.
- ח. תיקון היסוד והצומות, שם.
- ט. תהפוכות הנטיות הטבעיות. שם, עמ' רצז.
- י. תקון הברית והרצון. שם, עמ' רצח.
- יא. קדושת הזוג והמשפחה. שם, עמ' רצט.
- יב. הנטיה המינית לעתיד. שם, עמ' רצט.
- יג. קשר הברית והטוב העולמי. שם עמ' ש—שא. ׀

- יד. האמון המשפחתי. ספר "אורות", אורות ישראל ותחיתו, פ' כו, עמ' מב. הוצאת מוסד הרב קוק.
- טו. ההגבלה בשבעת הנקיים נעלה מההרחקה מן הגדה. חבש פאר, עין איה, פ' טו (עמ' מג). ירושלים, תרפ"ה.
- טז. הגדר של "לא תקרב", חבש פאר, עין איה, שם. ירושלים, תרפ"ה.
- יז. צניעות. "מוסר אביד" ומדות הראיה עמ' קמז (הוצאת מוסד הרב קוק — ירושלים תשל"א).
- יח. איסור הרקודים המעורבים. "עזרת כהן" סי' ל' עמ' קכת. הוצאת מוסד הרב קוק.
- יט. איסור חינוך צעירים וצעירות יחד. אגרות ראי"ה ח' עמ' שט. הוצאת מוסד הרב קוק.
- כ. טהרת המשפחה. אגרות ראייה ח"ב, עמ' קלה. הוצאת מוסד הרב קוק.
- כא. איסור יחוד ואיסור קל כדי שלא יהיה חברו באיסור חמור "עזרת כהן" סי' לא עמ' קכט. הוצאת מוסד הרב קוק.
- כב. שימוש במוד למניעת העיבור. שם, סי' לד עמ' קלד.
- כג. שימוש שפופרת למניעת העיבור מפני הסכנה. שם, סי' לה עמ' קלו.
- כד. פרקי דינים בקיצור. מתוך החוברת לצניעות ולטהרה בישראל, עמ' יב—יג, הוצאת מורשה בעמ' תל-אביב.